

Capitolul I. Noțiuni generale despre drept

1.1. Accepțiunea termenului „drept”

Omul, ca ființă socială, se intersectează în viața cotidiană cu norma de drept, chiar și în situații în care nu conștientizează acest fapt. Astfel, achiziționarea unui bilet de călătorie cu un mijloc de transport în comun, de exemplu, naște un raport juridic de natură contractuală între transportator și călătorul ce urmează a beneficia de serviciile acestuia.

Atât în sarcina transportatorului, cât și în sarcina călătorului se nasc obligații și drepturi de natură a clarifica obiectul raportului juridic astfel creat. Ne referim aici la dreptul călătorului de a beneficia de condiții optime de transport, de a fi dus la destinația corespunzătoare traseului afișat și de a solicita, în urma plății, eliberarea tichetului de călătorie. În mod echivalent, și firma prestatoare a serviciilor de transport are dreptul de a încasa prețul, de a solicita călătorului o conduită civilizată și de a-i interzice acestuia deteriorarea logisticii specifice. Acestor drepturi le corespund, în mod firesc, și obligațiile corelative.

În egală măsură, în toate domeniile vieții sociale, economice, financiare și profesionale individul se confruntă cu dreptul, definit ca totalitatea normelor juridice impuse de stat, în vigoare la un moment dat. Acesta este așa-numitul **drept pozitiv**, se aplică tuturor și mai poartă denumirea de **drept obiectiv**^[1].

Dreptul subiectiv reprezintă prerogativa recunoscută de lege unei persoane de a avea o anumită conduită și/sau a pretinde celorlalți o anumită conduită^[2]. Dreptul subiectiv reprezintă o personalizare a dreptului obiectiv, persoanele fizice și juridice devenind subiecte de drept și titulare ale drepturilor subiective, drepturi ce urmează a fi exercitate în raport cu dreptul pozitiv. De pildă, dreptul de proprietate este consacrat atât în Constituția României, cât și în normele Codului civil, aceste reguli fiind parte a dreptului obiectiv.

[1] C.T. UNGUREANU, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 1.

[2] GH. MIHAI, *Inevitabilul Drept*, Ed. Lumina Lex, București, 2002, p. 215.

Dreptul de proprietate al lui X ce are ca obiect un autoturism reprezintă dreptul subiectiv al acestuia, drept care-i conferă posibilitatea de a pretinde de la toți ceilalți să nu fie tulburat în niciun fel în exercitarea prerogativelor recunoscute de lege pentru proprietarii de autoturisme.

Norma juridică reprezintă o regulă generală și abstractă, instituită sau recunoscută de puterea publică, ce reglementează conduita subiectelor de drept și a cărei respectare este asigurată, la nevoie, prin forța coercitivă a statului.

Gruparea de norme juridice cu același obiect de reglementare (categorie omogenă de relații sociale omogene) se numește **instituție juridică**. Pentru a înțelege fenomenul dreptului, este important a se reține că instituțiile juridice definite de știința dreptului se referă la grupări unitare ce reglementează aspecte legate de proprietate, căsătorie, contract etc. În consecință, vom vorbi despre instituția proprietății, instituția căsătoriei, instituția contractului ș.a.m.d.

Ramura de drept este formată prin gruparea instituțiilor juridice pe criterii: obiect de reglementare, metodă de reglementare (egalitate sau subordonare juridică), calitatea subiectelor (se solicită o anumită calitate), caracterul normelor juridice (dispozitive sau imperative), caracterul sancțiunilor, principii. De exemplu: drept penal, drept administrativ, drept civil, drept comercial, dreptul profesioniștilor, dreptul procesual civil.

Disciplina juridică are o sferă mai largă decât cea a ramurii de drept. Ea cuprinde părți din ramurile de drept care s-au dezvoltat atât de mult ca importanță economică și/sau socială încât au impus abordarea lor științifică, în mod distinct de ramura de drept mamă. De exemplu: dreptul societar, dreptul asigurărilor, dreptul transporturilor.

Așa cum arătam, norma juridică reglementează numeroase aspecte, plecând de la organizarea statului, raporturile dintre autoritățile publice și alte tipuri de raporturi juridice de subordonare a persoanei fizice și juridice în raport cu statul. Totalitatea acestor reguli formează **dreptul public**, care include dreptul constituțional, dreptul administrativ, dreptul financiar, dreptul penal, dreptul procesual penal, dreptul procesual civil, dreptul internațional public.

Spre deosebire de dreptul public, **dreptul privat** își subsumează toate normele juridice care sunt edictate pentru protejarea intereselor private, precum și cele ce reglementează raporturile particulare dintre persoane fizice, dintre persoane juridice sau dintre persoane fizice și persoane juridice, aflate pe o poziție de egalitate juridică. Acesta include dreptul civil, dreptul familiei, dreptul muncii, dreptul comercial, dreptul profesioniștilor, dreptul internațional privat. De menționat că granița dintre dreptul public și dreptul privat nu este clar trasată, cele mai numeroase raporturi de drept privat privind și interesul public și interesul privat.

Dreptul intern cuprinde totalitatea normelor juridice normative în vigoare dintr-un stat, indiferent dacă este vorba de un stat național unitar sau stat federativ^[1].

Dreptul internațional cuprinde totalitatea normelor înscrise în tratate, pacte, acorduri încheiate între state suverane și egale în drepturi, prin care se reglementează conduita acestor state între ele. Dreptul internațional se divide în dreptul internațional public și dreptul internațional privat.

Dreptul Uniunii Europene este format din *dreptul primar*, respectiv dreptul originar constituit din tratatele elaborate de Uniunea Europeană care, odată ratificate de un stat membru, devin parte componentă a sistemului de drept și *dreptul derivat*, constituit din actele cu efect obligatoriu elaborate în cadrul Uniunii Europene de instituțiile acesteia (regulamente, directive și decizii).

Articolul 5 C. civ., cu denumirea marginală „Aplicarea prioritara a dreptului Uniunii Europene”, prevede că, în materiile reglementate de Codul civil, normele dreptului Uniunii Europene se aplică în mod prioritar, indiferent de calitatea sau statutul părților.

Tratatele internaționale privind drepturile omului. Codul civil și Codul de procedură civilă prevăd explicit că în materia drepturilor omului, tratatele internaționale se aplică prioritar. Dispozițiile privind drepturile și libertățile persoanelor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Constituția, Declarația universală a drepturilor omului, pactele și celelalte tratate la care România este parte. Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și dispozițiile

[1] GH. MIHAI, *Teoria dreptului*, Ed. All Beck, București, 2004, p. 39.

Codului civil, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Codul civil conține dispoziții mai favorabile.

Principalele sisteme de drept

Sistemul romano-germanic are la bază doi piloni: sistemul juridic francez și sistemul juridic german. El își are originea în dreptul roman și dreptul cutumiar germanic, care a preluat și adaptat la condițiile economice moderne și relațiile sociale noi instituțiile, conepțele și tehnicile romane.

Specificitatea acestui sistem de drept constă în aceea că legea este cel mai important izvor de drept, și nu precedentul judiciar. În România, potrivit art. 5 alin. (4) C. proc. civ., îi este interzis judecătorului ca prin hotărârile pe care le pronunță în cauzele care îi sunt deduse spre soluționare să stabilească dispoziții general obligatorii.

Sistemul common law (anglo-saxonic) este total diferit de sistemul romano-germanic, caracterizându-se prin faptul că jurisprudența (precedentul judiciar) reprezintă principalul izvor de drept, în sensul că deciziile pronunțate de o instanță se impun cu obligativitate în soluționarea viitoarelor spețe atât judecătorilor instanței respective, cât și instanțelor inferioare. Acest sistem a apărut în Marea Britanie, fiind exportat în toate coloniile, inclusiv Statele Unite ale Americii – cu excepția Louisianei și a provinciei Québec din Canada.

În ultimii 50 de ani se observă că totala separare și intangibilitate a celor două sisteme s-a mai estompat, atât legea, cât și precedentul judiciar începând să își facă loc în sistemul *common law*, respectiv romano-germanic, datorită existenței dreptului comunitar și regulilor acestuia.

Sistemul de drept socialist este un sistem juridic utilizat în statele comuniste. Caracteristic acestui sistem a fost impunerea unui drept colectivist, în contradicție cu viziunea individualistă a sistemelor occidentale romano-germanic sau anglo-saxonic.

Acest sistem a preluat de la sistemul romano-germanic împărțirea pe ramuri, însă fost profund modificat prin instaurarea regimurilor comuniste.

Având ca sursă de inspirație filosofia marxist-leninistă, sistemul socialist a conferit dreptului funcții și finalități diferite față de cele clasice. În acest sens, principalele mijloace de producție au fost naționalizate, constituind proprietatea întregului popor.

Dreptul comercial era practic inexistent, în condițiile în care economia statului era planificată la un înalt grad de centralizare, raporturile juridice dintre întreprinderile de stat și cele cooperatiste fiind cuprinse în dreptul economic.

Deși sistemul de drept socialist era bazat pe norme legale, printre care Codul civil sau Codul penal, factorul politic conducător avea un rol primordial în aplicarea dreptului, acesta apelând frecvent la noi legi și legiferări. Actele normative adoptate exprimau, de fapt, voința și interesele partidului statal.

Asupra sistemelor juridice socialiste ale Europei, Asiei și Americii Latine o influență considerabilă a avut sistemul juridic sovietic. În prezent, s-au produs masive schimbări în țările ex-socialiste, fiecare creându-și dreptul național în conformitate cu dreptul continental.

În ceea ce privește țările cu guvernare comunistă din prezent, acestea au aplicat multiple modificări sistemelor lor juridice, ca rezultat al schimbărilor orientate spre economia de piață și al reformelor în materia drepturilor omului. Cu toate acestea, diferențe majore pot fi constatate, în special în materia dreptului de proprietate, de exemplu în China proprietatea privată asupra terenurilor agricole fiind încă neaccesibilă.

Sistemele religioase și tradiționale se caracterizează prin faptul că normele lor nu se aplică fiecărei persoane dintr-un anumit stat, ci tuturor celor care, având o anumită religie, indiferent de statul în care locuiesc, au un statut personal supus preceptelor acelei religii.

Un exemplu în acest sens îl reprezintă dreptul islamic, al cărui izvor principal de drept îl constituie Coranul, care într-o unitate de norme practic inseparabilă cu religia și cu morala mahomedană cuprinde reguli de drept civil, reguli de drept penal, raporturi internaționale, proceduri jurisdicționale, dreptul public și economico-fiscal și regulile pe care trebuie să le respecte fiecare credincios (*Sharia* – calea de urmat).

În prezent, dreptul islamic a suferit numeroase influențe din partea sistemului de drept romano-germanic și a celui anglo-saxon.

De asemenea, și dreptul hindus este un sistem de drept religios, dar și bazat pe cutumele tradiționale. Acest sistem nu reprezintă doar un set de reguli juridice, ci chiar o concepție despre viață. Este răspândit în India și în alte țări din Asia de Sud-Est, precum și din Africa.

1.2. Dreptul afacerilor. Noțiune. Delimitări față de celelalte ramuri de drept

1.2.1. Noțiune

Dreptul afacerilor reprezintă o știință pluridisciplinară ce are ca obiect de studiu normele juridice ce reglementează relațiile sociale ale întreprinderii din momentul înființării ei și până la momentul desființării, respectiv relațiile care se stabilesc între stat, pe de o parte, și comerciant, pe de altă parte (dreptul administrativ, fiscal, penal) dar și relațiile de drept privat, ceea ce înseamnă aplicarea unor dispoziții de drept civil (regimul juridic al bunurilor, protecția consumatorului), de dreptul muncii (contractul de muncă, jurisdicția muncii) și, nu în ultimul rând, de drept comercial (profesioniștii, fondul de comerț, contractele comerciale etc.)^[1].

Dreptul afacerilor, ca ramură de drept, este constituit din totalitatea normelor juridice ce reglementează raporturile sociale care apar în sfera afacerilor.

Ca disciplină de studiu, dreptul afacerilor reprezintă o pluridisciplină juridică care are ca obiect de studiu totalitatea normelor care reglementează viața de afaceri.

1.2.2. Delimitări față de celelalte ramuri de drept

Delimitări față de dreptul comercial. Dreptul comercial este un ansamblu de norme juridice de drept privat aplicabile raporturilor juridice la care participă comercianții, în calitatea lor de profesioniști ai activității comerciale^[2].

Prin urmare, dreptul comercial cuprinde doar componente de drept privat, reglementând activitățile de producere a mărfurilor, de circulație a acestora, precum și de executare de lucrări și prestare de servicii, spre deosebire de dreptul afacerilor, care reglementează un domeniu mult mai larg, aflat și sub influența dreptului public (fiscalitate, dreptul muncii, drept penal al afacerilor, protecția consumatorilor, drepturile de proprietate industrială).

Astfel, între dreptul comercial și dreptul afacerilor există o relație parte-întreg, primul reprezentând o componentă esențială a celui de-al doilea.

^[1] S.L. CÎRSTEA, *Dreptul afacerilor*, Ed. Universitară, București, 2012, p. 22.

^[2] St.D. CĂRPEANU, *Tratat de drept comercial*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 11.

Delimitări față de dreptul civil. Corelația dintre dreptul afacerilor și dreptul civil rezultă cu claritate din art. 3 alin. (1) C. civ., care prevede că „dispozițiile prezentului cod se aplică și raporturilor dintre profesioniști, precum și raporturilor dintre aceștia și orice alte subiecte de drept civil”. Din această dispoziție putem deduce că prevederile Codului civil constituie dreptul comun și în raporturile de dreptul afacerilor.

Este cert că dreptul afacerilor se sprijină pe pilonii dreptului civil: teoria generală a obligațiilor și patrimoniul, persoana juridică și bunurile. Totodată, cuprinde însă și normele care reglementează instituții specifice: actele de comerț, societățile comerciale, titlurile de credit, procedura insolvenței, concurența etc., norme al căror câmp de aplicare nu este întotdeauna identic și a căror totalitate este mai curând o juxtapunere decât un ansamblu.

Mai mult, dreptul afacerilor are un caracter dinamic, modificările legislative fiind mult mai frecvente în această ramură de drept, spre deosebire de dreptul civil.

Delimitări față de Dreptul internațional al afacerilor. Raporturile reglementate de dreptul afacerilor și dreptul internațional al afacerilor sunt asemănătoare sub aspectul esenței lor, însă dreptul afacerilor privește raporturile de drept intern între profesioniști români, în timp ce dreptul internațional al afacerilor reglementează raporturile juridice specifice cu elemente de extraneitate.

Aceste două categorii de raporturi sunt guvernate în parte de aceeași reglementare legală. În acest sens, raporturile juridice stabilite de profesioniștii români cu parteneri străini pot fi guvernate de legea română, dacă, potrivit convenției părților, aceasta este legea aplicabilă. De asemenea, raporturile din sfera dreptului internațional al afacerilor sunt guvernate de anumite convenții internaționale la care România este parte.

1.3. Norma juridică

1.3.1. Noțiune

Norma juridică reprezintă o regulă universală de conduită, generală, impersonală și obligatorie, care poate fi adusă la îndeplinire, la nevoie, apelând la forța de coerciție statală.

1.3.2. Structura normei juridice

Norma juridică cuprinde următoarele elemente: ipoteza, dispoziția și sancțiunea.

Ipoteza stabilește condițiile în care devine incidentă respectiva regulă de conduită. De exemplu, în cazul art. 1350 alin. (1) C. civ. – „Orice persoană trebuie să își execute obligațiile pe care le-a contractat” –, pentru ca această dispoziție să se aplice trebuie să ne aflăm în cazul unei obligații contractuale asumate în mod valabil.

Dispoziția indică care este comportamentul pe care trebuie să îl aibă destinatarul normei juridice respective. În exemplul de mai sus, norma impune debitorului să execute obligația pe care și-a asumat-o prin contract.

Sancțiunea arată care sunt consecințele nerespectării normei/încălțării dispoziției și sancțiunea care se aplică. De exemplu, norma cuprinsă în art. 1357 alin. (1) C. civ. – „Cel care cauzează altuia un prejudiciu printr-o faptă ilicită, săvârșită cu vinovăție, este obligat să îl repare” – instituie pentru debitorul care a cauzat o pagubă unei alte persoane printr-o faptă contrară legii, pe care a săvârșit-o cu vinovăție, sancțiunea plății de despăgubiri pentru acoperirea pagubei.

1.3.3. Clasificarea normelor juridice

a) După caracterul conduitei prescrise, normele juridice se împart în norme imperative și norme dispozitive.

Normele imperative impun/interzic destinarilor o anumită conduită de la care nu se pot abate. Acestea pot fi onerative, când impun o anumită conduită [de exemplu: toate donațiile se fac prin act autentic – art. 1011 alin. (1) C. civ.^[1]], sau prohibitive, când interzic o anumită conduită (de exemplu: art. 1654 C. civ., care instituie incapacități speciale în materia vânzării-cumpărării)^[2].

^[1] Art. 1011 alin. (1) C. civ. prevede că: „Donația se încheie prin înscris autentic, sub sancțiunea nulității absolute”.

^[2] Art. 1654 C. civ. are următorul conținut: „(1) Sunt incapabili de a cumpăra, direct sau prin persoane interpusă, chiar și prin licitație publică: a) mandatarii, pentru bunurile pe care sunt însărcinați să le vândă; excepția prevăzută la art. 1.304 alin. (1) rămâne aplicabilă; b) părinții, tutorele, curatorul, administratorul provizoriu, pentru bunurile persoanelor pe care le reprezintă; c) funcționarii publici, judecătorii-sindici, practicienii în insolvență, executorii, precum și alte asemenea persoane, care ar putea influența condițiile vânzării făcute prin intermediul lor sau care are ca obiect bunurile pe care le administrează ori a căror administrare o supraveghează.

Normele dispozitive instituie conduite de la care părțile pot să deroge. Acestea pot fi permissive, când permit ca părțile să aleagă o anumită conduită [de exemplu: art. 1662 alin. (1) C. civ. – „Prețul poate fi determinat și de către una sau mai multe persoane desemnate potrivit acordului părților”] sau supletive, prin care legiuitorul vine să suplinească lipsa de diligență a părților în stabilirea prevederilor contractuale (de exemplu: art. 2015 C. civ. – „Dacă părțile nu au prevăzut un termen, contractul de mandat încetează în 3 ani de la încheierea lui”).

b) După interesul protejat, normele juridice se clasifică în norme de ordine publică și norme de ordine privată.

Normele de ordine publică sunt norme imperative prin a căror edictare s-a dorit protejarea interesului general.

Normele de ordine privată urmăresc protejarea unui interes particular. Spre exemplu, art. 1207 alin. (1) C. civ., care prevede că partea care, la momentul încheierii contractului, se afla într-o eroare esențială, poate cere anularea acestuia, dacă cealaltă parte știa sau, după caz, trebuia să știe că faptul asupra căruia a purtat eroarea era esențial pentru încheierea contractului.

c) După întinderea câmpului de aplicare, normele juridice se împart în norme generale și norme speciale.

Normele generale sunt normele aplicabile în toate cazurile și în toate materiile, dacă o dispoziție legală nu prevede altfel. În acest sens este norma cuprinsă în art. 1232 C. civ., cu denumirea marginală „Determinarea obiectului de către un terț”, care în alin. (1) prevede că, atunci când prețul sau orice alt element al contractului urmează să fie determinat de un terț, acesta trebuie să acționeze în mod corect, diligent și echidistant. Dacă terțul nu poate sau nu dorește să acționeze ori aprecierea sa este în mod manifest ne-rezonabilă, instanța, la cererea părții interesate, va stabili, după caz, prețul sau elementul nedeterminat de către părți.

Normele speciale își găsesc aplicarea numai în situațiile expres prevăzute de lege.

Norma generală reprezintă situația de drept comun, iar norma specială reprezintă excepția. Abrogarea unei norme speciale nu se poate face decât expres printr-o normă generală ulterioară. Spre exemplu, potrivit art. 2523 C. civ., ca regulă, prescripția începe să

(2) Încălcarea interdicțiilor prevăzute la alin. (1) lit. a) și b) se sancționează cu nulitatea relativă, iar a celei prevăzute la lit. c) cu nulitatea absolută”.

curgă de la data când titularul dreptului la acțiune a cunoscut sau, după împrejurări, trebuia să cunoască nașterea lui. De la această regulă există și excepții, instituite de art. 2532 C. civ., potrivit căruia „prescripția nu începe să curgă, iar, dacă a început să curgă, ea se suspendă (...) pe întreaga durată a negocierilor purtate în scopul rezolvării pe cale amiabilă a neînțelegerilor dintre părți, însă numai dacă acestea au fost ținute în ultimele 6 luni înainte de expirarea termenului de prescripție”.

1.4. Aplicarea legii

1.4.1. Aplicarea legii în timp

O lege se aplică între momentul intrării ei în vigoare și data ieșirii ei din vigoare. Potrivit art. 6 alin. (1) C. civ., legea civilă este aplicabilă cât timp este în vigoare; ea nu are putere retroactivă.

Intrarea în vigoare a legii. Potrivit dispozițiilor constituționale, legea intră în vigoare la trei zile de la data publicării în Monitorul Oficial al României sau la o dată ulterioară prevăzută în textul ei (art. 78 din Constituția României).

Leșirea din vigoare a legii. O normă juridică iese din vigoare prin abrogare, care, după modul de manifestare, poate fi expresă sau tacită.

Abrogarea expresă, la rândul său, poate fi directă, când într-un nou act normativ se nominalizează actul normativ vechi care se abrogă, sau indirectă, când actul normativ nou menționează că dispozițiile anterioare, contrare dispozițiilor lui, se abrogă, fără a nominaliza actul normativ vechi pe care îl abrogă.

Abrogarea tacită are loc atunci când legea nouă nu abrogă în mod expres legea veche, dar conține dispoziții care derogă de la vechea reglementare.

Principii privind aplicarea legii în timp. Principiile care guvernează aplicarea în timp a legii sunt: principiul neretroactivității legii și principiul aplicării imediate a legii noi.

Potrivit principiului neretroactivității, o lege se aplică numai actelor juridice, faptelor juridice și situațiilor care se ivesc după intrarea în vigoare a acesteia. Potrivit art. 15 alin. (2) din Constituție, „legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile”.

Principiul aplicării imediate a legii noi impune ca, de îndată ce a intrat în vigoare o lege, ea se va aplica tuturor situațiilor juridice

ce vor apărea după intrarea sa în vigoare, aplicarea legii vechi fiind exclusă. Potrivit art. 6 alin. ultim C. civ., dispozițiile noului Cod civil sunt de asemenea aplicabile și efectelor viitoare ale situațiilor juridice născute anterior intrării în vigoare a acestuia, derivate din starea și capacitatea persoanelor, din căsătorie, filiație, adopție și obligația legală de întreținere, din raporturile de proprietate, inclusiv regimul general al bunurilor și din raporturile de vecinătate, dacă aceste situații juridice subzistă după intrarea în vigoare a legii noi.

Există situații de excepție când legea veche se aplică în continuare, altfel spus, când legea veche ultraactivează. Pentru aceasta este necesar ca în corpul legii noi să se găsească o dispoziție expresă în acest sens.

1.4.2. Aplicarea legii în spațiu

Principiul care domină materia aplicării legii în spațiu este cel al teritorialității acesteia, potrivit cu care legea se aplică doar în limitele teritoriale ale statului de la a cărui putere legiuitoare emană.

Nu trebuie neglijat faptul că dreptul Uniunii Europene este izvor de drept de la data aderării României la Uniunea Europeană.

În raporturile juridice de drept internațional privat în care apar elemente de extraneitate se pot întâlni situații de aplicare extraterritorială a legii. Determinarea legii civile aplicabile acestor raporturi se face ținându-se seama de normele de drept internațional privat cuprinse în Cartea a VII-a din Codul civil.

1.4.3. Aplicarea legii asupra persoanelor

În principiu, normele juridice se adresează tuturor persoanelor fizice și juridice. Există, în același timp, atât norme cu vocație generală, cât și norme cu vocație specială, acestea din urmă având însă o adresabilitate punctuală, interesând numai anumite categorii de persoane.

1.5. Interpretarea legii

1.5.1. Noțiune

Interpretarea legii civile reprezintă operațiunea logico-rațională prin care se lămurește conținutul și sensul unei norme juridice civile, în vederea aplicării ei la un caz concret.

Interpretarea este necesară în primul rând datorită generalității normei, dar necesitatea ei mai rezultă și din specificul limbajului juridic, din dinamica finalității dreptului și din contradicțiile inerente sistemului juridic, precum și din faptul că acest sistem prezintă în mod necesar lacune^[1].

1.5.2. Clasificarea interpretării legii

A. În funcție de forța juridică a interpretării

a) *Interpretarea oficială* este cea făcută de un organ al statului (puterea legislativă, executivă sau judecătorească). La rândul său, interpretarea oficială poate fi:

– *autentică*, dacă interpretarea provine de la însuși organul care a edictat actul normativ și ia forma unei norme interpretative. Aceasta are un caracter obligatoriu și aceeași forță juridică ca și actul normativ pe care îl interpretează. Conform art. 9 alin. (1) C. civ., cel care a adoptat norma civilă este competent să facă și interpretarea ei oficială;

– *jurisdicțională*, dată de instanța judecătorească, cu prilejul aplicării unei norme de drept pentru rezolvarea unui caz concret. Aceasta are forță doar pentru cauza respectivă, nu și pentru alte litigii asemănătoare. Potrivit art. 9 alin. (3) C. civ., interpretarea legii de către instanță se face numai în scopul aplicării ei în cazul dedus judecătii.

b) *Interpretarea neoficială* (doctrinară) este cea dată de oamenii de știință din domeniul dreptului, prin articole, studii, cursuri și de avocați în pledoariile lor în fața instanței de judecată. Aceasta nu este obligatorie, reprezentând doar opiniile unor persoane.

B. În funcție de metoda de interpretare folosită

a) *Interpretarea gramaticală* constă în lămurirea înțelesului unei norme juridice civile cu ajutorul regulilor gramaticale, luându-se în considerare înțelesul cuvintelor folosite și realizându-se analiza morfologică și sintactică a textului.

În ce privește înțelesul cuvintelor, se face distincție între termenii obișnuiți din vorbirea curentă și termenii din limbajul juridic. Astfel, există cuvinte doar în limbajul juridic (de exemplu: ipotecă, gaj, dol, prescripție extinctivă), cuvinte cu același sens în limbajul obișnuit și în cel juridic (de exemplu: „părinții” sunt „tatăl și mama minorului”) și cuvinte cu sens diferit în drept decât în limbajul obișnuit (de

^[1] D.C. DĂNIȘOR, I. DOGARU, GH. DĂNIȘOR, *Teoria generală a dreptului*, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 380.

exemplu: termenul „solidar” înseamnă în limbajul obișnuit „unit”, iar în limbaj juridic se referă la „calificarea unui raport de obligație”).

b) *Interpretarea logică* constă în folosirea legilor logicii formale și a argumentelor pentru stabilirea înțelesului unei norme juridice și se bazează pe raționamente inductive și deductive.

În procesul interpretării logice s-au stabilit câteva reguli tradiționale a căror constantă aplicare a dus la exprimarea lor sub forma unor *adagii* (*dictoane*):

– *excepțiile sunt de strictă interpretare și aplicare (exceptio est strictissimae interpretationis et applicationis)*. De exemplu, potrivit art. 1653 alin. (1) C. civ., sub sancțiunea nulității absolute, judecătorii, procurorii, grefierii, executorii, avocații, notarii publici, consilierii juridici și practicienii în insolvență nu pot cumpăra, direct sau prin persoane interpușe, drepturi litigioase care sunt de competența instanței judecătorești în a cărei circumscripție își desfășoară activitatea. Prin urmare, interdicția nu se aplică și unui absolvent de drept;

– *unde legea nu distinge, nici noi nu trebuie să distingem (ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus)*. De exemplu, art. 92 alin. (1) C. civ. prevede că domiciliul minorului este la părinții săi sau la acela dintre părinți la care locuiește în mod statornic, fără a face distincție între minorul cu vârsta sub 14 ani sau cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani;

– *legea civilă trebuie interpretată în sensul aplicării ei, nu în cel al neaplicării ei (actus interpretandus est potius ut valeat quam ut pereat)*, adică în sensul în care ar putea produce efecte. Astfel, potrivit art. 1268 alin. (3) C. civ., clauzele contractului se interpretează în sensul ce pot avea un efect, nu în acela ce n-ar putea produce niciunul.

Folosirea legilor logicii formale în interpretarea normelor juridice civile a dus la formularea unor *argumente de interpretare*:

– *argumentul per a contrario*: ori de câte ori un text prevede un anumit lucru, este de presupus că neagă contrariul. De exemplu, art. 11 C. civ. prevede că „nu se poate deroga prin convenții sau acte juridice unilaterale de la legile care interesează ordinea publică sau de la bunele moravuri”. *Per a contrario*, se poate deroga prin contracte sau acte juridice unilaterale de la celelalte legi;

– *argumentul a fortiori (cu atât mai mult)*: aplicarea unei norme de drept, care este edictată pentru o anumită situație, se poate extinde și la un caz nereglementat expres, deoarece rațiunile avute în vedere la adoptarea normei se regăsesc și mai evident în cazul dat;

– *argumentul reducerii la absurd (reductio ad absurdum)*: se demonstrează că o anumită soluție, care se desprinde prin interpretare, este singura posibilă și că adoptarea alteia ar duce la consecințe absurde și inadmisibile. Acest argument este folosit în rezolvarea unor probleme controversate din literatura juridică, pentru a combate argumentele invocate în sprijinul opiniilor contrare.

c) *Interpretarea sistematică* constă în lămurirea înțelesului unei norme juridice civile determinând locul pe care aceasta îl ocupă în întregul sistem de drept, în cadrul ramurii de drept și în cadrul actului normativ din care face parte.

Această interpretare presupune determinarea faptului că norma juridică civilă face parte dintr-o lege generală sau dintr-una specială, apoi analiza titlului, capitolului și a secțiunii legii din care face parte norma juridică civilă.

În materia interpretării contractelor, clauzele se interpretează unele prin altele, dând fiecăreia înțelesul ce rezultă din ansamblul contractului, potrivit art. 1267 C. civ.

d) *Interpretarea istorică* presupune descoperirea adevăratului sens al normei juridice civile stabilind împrejurările sociale sau politice care au determinat elaborarea normei.

În acest scop se folosesc materialele premergătoare ale organului legislativ, expunerea de motive a legii și dezbaterile purtate asupra proiectului de lege.

e) *Interpretarea teleologică* constă în stabilirea înțelesului unei norme juridice civile având în vedere scopul urmărit de legiuitor în momentul elaborării normei.

C. În funcție de rezultatul interpretării legii civile

a) *Interpretarea literală (declarativă)*: conținutul real al normei juridice civile coincide întru totul cu textul în care este formulată. În acest caz, interpretarea nu aduce nimic nou, ci doar întărește textul legii. Interpretarea literală o exclude pe cea extensivă și pe cea restrictivă.

b) *Interpretarea extensivă*: conținutul real al normei juridice civile este mai larg decât formularea ei textuală. Această interpretare este inadmisibilă când legea cuprinde o enumerare limitativă a împrejurărilor în care se poate aplica. De exemplu, în Codul civil se reglementează răspunderea comitentului pentru prejudiciul cauzat de prepușii săi în funcțiile care le-au fost încredințate. Printr-o interpretare extensivă a textului de lege, instanțele au considerat că

răspunderea comitentului este angajată și în cazul exercitării abuzive a funcției de către prepus.

c) *Interpretarea restrictivă*: formularea normei juridice civile este mai largă decât conținutul său real și se aplică unui număr mai restrâns de cazuri.

1.6. Izvoarele dreptului afacerilor

În sens larg, izvoarele dreptului reprezintă condiții socio-economice care au determinat apariția unor anumite norme juridice, în funcție de tipul de societate existent într-o perioadă istorică dată. Acest termen ne răspunde la întrebările de ce, unde, când, cum și pentru ce rațiuni a apărut acea normă juridică. Aceste izvoare se numesc **izvoare normative**.

Potrivit art. 1 alin. (1) C. civ., sunt izvoare ale dreptului civil legea, uzanțele și principiile generale ale dreptului. Pentru prima dată se nominalizează expres prin legea civilă calitatea de izvor de drept a uzanțelor și a principiilor generale ale dreptului (civil). Cum cea mai mare parte a normelor specifice dreptului afacerilor provin din dreptul privat, guvernat ca drept comun de dreptul civil, apreciem că enumerarea de mai sus este aplicabilă și în materia noastră.

Pe lângă izvoare normative sunt recunoscute și anumite **izvoare interpretative** ale dreptului, cu rol important în interpretarea actelor cu caracter normativ. Acestea sunt doctrina și practica judiciară.

În sens restrâns, izvoarele dreptului afacerilor reprezintă forme de exprimare a normelor specifice acestei ramuri.

1.6.1. Izvoarele normative ale dreptului afacerilor

A. Legea

Emanând de la Parlament, are o forță juridică superioară față de celelalte izvoare de drept care îi sunt subordonate și trebuie să nu contravină acesteia. Parlamentul adoptă legi constituționale, legi organice și legi speciale.

a) *Constituția României*, ca lege fundamentală a țării, reglementează principiile de organizare a activității economice.

Potrivit art. 135 din Constituție, economia României este o economie de piață, bazată pe libera inițiativă și concurență. Statul trebuie să asigure libertatea comerțului, protecția concurenței loiale și crearea cadrului favorabil pentru valorificarea tuturor factorilor de producție.